

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 7/2003 vp

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2004

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä syyskuuta 2003 lähettänyt valtiovarainvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi valtion talousarvioesityksen vuodelle 2004 (HE 55/2003 vp).

Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla lakivaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- suunnittelupäällikkö Harri Mäkinen, kehityspäällikkö Jouko Laitinen, hallitusneuvos Jussi Pajujoja ja neuvotteleva virkamies Eeva Virkkunen, oikeusministeriö

- pääjohtaja Markku Salminen, Rikosseuraamusvirasto
- ylitarkastaja Anne Hujala ja hallitussihteeri Päivi Kaartamo, sosiaali- ja terveysministeriö
- asianajaja Aarno Arvela, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja Jari Tuomela, Vankilavirkailijain Liitto VVL ry
- professori Hannu Lauerma.

Lakivaliokunta on käynyt tämän vuoden elokuussa tutustumassa Kuopion vankilaan, jossa vankilan arkeen ja käynnissä oleviin toimintaohjelmiin tutustumisen lisäksi kuultiin selvitys vankeinhoitolaitoksen taloudellisesta tilanteesta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Lausunnon rajaus

Lakivaliokunta on valtion talousarvioesityksen käsittelyssä keskittynyt oikeusministeriön hallinnonalaan ja siinä erityisesti vankeinhoidon määrärahoihin. Tuomioistuinten tilannetta ja oikeusavun riittävyyttä valiokunta tarkastelee tarvittaessa myöhemmin vaalikauden kuluessa, kun oikeusministeriössä käynnissä olevat selvitykset ovat valmistuneet.

Lakivaliokunnassa on käsiteltävänä yksi talousarvioesitykseen liittyvä hallituksen esitys: HE 26/2003 vp konkurssilainsäädännön uudistamiseksi. Sen käsittelyn yhteydessä valiokunta arvioi julkisselvitysmenettelyn käyttöönottoon varattujen määrärahojen riittävyyttä.

Lähtökohtia

Talousarvioesitys. Oikeusministeriön hallinnonalan talousarvioehdotus vuodelle 2004 on lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan sopeutettu hallituksessa päätettyihin lähivuosien

menokehyksiin. Keskeisenä tavoitteena on ollut rangaistusten täytäntöönpanon toimintamäärärahan (momentti 25.50.21) mitoittaminen niin, ettei vankeinhoitolaitoksen toiminnan rahoittamiseksi jouduttaisi turvautumaan lisätalousarvioihin kuten useana viime vuonna.

Oikeusministeriön arvion mukaan talousarvioesityksen mukainen vankeinhoidon toimintamääräraha riittää suunnilleen toimintojen nykyisen laajuuden ylläpitämiseen vuonna 2004, ellei vankien määrä lisäänty arvioitua enemmän. Samalla oikeusministeriö on kuitenkin tietoinen siitä, että vankiloiden yliasutus aiheuttaa monia ongelmia, ja siitä, ettei esitetyillä määrärahoilla pystytä rahoittamaan vankeinhoitolaitoksessa tärkeinä pidettyjä toiminnan kehittämishankkeita ja henkilöstölisäyksiä.

Lakivaliokunnan tarkastelukulmat. Lakivaliokunta on kuluvaan vuoden talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa katsonut, että ehdotetut määrärahat eivät olleet riittävät (LaVL 19/2002 vp). Sen vuoksi valiokunta esitti niiden korottamista, jotta vankeinhoitolaitos pystyy asianmukaisesti huolehtimaan vankeinhoidon pitkäjänteisestä kehittämisestä tavoitteenaan vankien kuntoutus sekä päihderiippuvuuden ja uusintarikollisuuden vähentäminen sekä henkilökunnan riittävydestä ja asianmukaisesta palkkauksesta huolehtiminen.

Tuomionsa kärsittyään vangit palaavat vapauteen. Vankeinhoidon tavoitteena on mm. edistää vangin sopeutumista vankilan ulkopuoliseen yhteiskuntaan. Jos tässä onnistutaan, vangit saadaan palautetuiksi tavalliseen elämään ja heidän rikoskierteensä katkaistuksi. Tällä on myönteinen vaikutus koko yhteiskunnan turvallisuuteen ja hyvinvointiin.

Lakivaliokunta kiinnittää toistamiseen huomiota vankeinhoidon rahoituksen riittävyteen. Kannanottojensa pohjaksi lakivaliokunta esittää rangaistusten täytäntöönpanolaissa asetetut velvoitteet:

- Rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja.

- Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkätään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.
- Rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoitumista yhteiskuntaan.
- Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.
- Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Vankimäärä

Talousarvioesityksen mukaan vankien määrän arvioidaan vuonna 2003 nousevan 3 750:een ja vuonna 2004 noin 3 900:aan. Vankimäärä on viime vuosina kasvanut vuosittain siten, että vankiluvussa on palattu 1990-luvun alun tasoon. Alimmillaan vankiluku kävi vuonna 1999 alle 2 600:n.

Eri osapuolten arviot vankimäärän kasvusta ovat yhtenevät. Vankimäärää on nostanut mm. oikeuskäytännön osittainen ankaroituminen, huumausainerikollisten ja ulkomaalaisvankien sekä sakon muuntorangaistusta suorittavien määrän lisääntyminen.

Laitoskanta

Nykyisin vankimäärä on suljetuissa laitoksissa suurempi kuin vahvistettujen vankipaikkojen määrä. Vankimäärän jatkuva kasvaminen merkitsee nykyisen yliasutuksen jatkumista ja tilanteen pahenemista. Yliasutustilanne näkyy vankien rauhattomuutena ja lisääntyvänä väkivaltaisena käyttäytymisenä laitoksissa.

Uudet vankilarakennukset ovat tarkoituksenmukaisia ja täyttävät tämän päivän vaatimukset. Vanhoissa vankilarakennuksissa on kuitenkin vielä noin 900 ns. paljuselliä, joissa vangilla ei ole mahdollisuutta päästä ympäri vuorokauden WC-tiloihin. Euroopan neuvoston kidutuksen ja

epäinhimillisen kohtelun vastainen komitea CPT on antanut Suomelle huomautuksen tästä epäkohdasta. Lisäksi käytössä on joukko niin pieniä sellejä, etteivät ne täytä mitään asumiselle asetettavia vaatimuksia.

Vankimäärän kasvu, ammattilaistunut huume- ja muu rikollisuus sekä erilaiset jengiytymisilmiöt ovat korostaneet laitosturvallisuudelle asetettuja vaatimuksia. Yliasutus ja tilanahaus vaikeuttavat vankien sijoittelua. Osa vangeista joutuu asumaan omasta pyynnöstään eristettynä, vaikka asiointilan pitäisi olla juuri päinvastainen: muille vangeille tai henkilökunnalle uhkaa aiheuttavien vankien asuminen ja toiminnot olisi järjestettävä erilleen muista vangeista. Vankilarikollisuuden ja vankien välisen väkivallan kasvu sekä huumekontrollien tarpeet ovat asettaneet uusia vaatimuksia erityisesti valvontahenkilökunnalle.

Oikeusministeriön ilmoituksen mukaan laitostantaa koskevien investointisuunnitelmien tarkistamistarpeet on tarkoitus arvioida lähiaikoina.

Toimintavelvoite

Rangaistusten täytäntöönpanolain mukaan vangille on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä sellaista hänen taipumuksiaan vastaavaa työtä tai muuta toimintaa, joka on omiaan ylläpitämään tai kehittämään ammattitaitoa tai muuten edistämään hänen mahdollisuuksiaan tulla toimeen yhteiskunnassa. Vanki puolestaan on rangaistusaikanaan velvollinen tekemään varsinaisena työaikana työtä tai osallistumaan koulutukseen taikka muuhun rangaistuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jollei häntä esim. terveydentilansa vuoksi voida kokonaan tai osittain vapauttaa siitä.

Toimintoihin osallistuminen. Talousarvioesityksessä todetaan, että vankien määrän kasvaessa toimintaan päivittäin osallistuvien osuus on vähentynyt viime vuosikymmenen lopun tasosta vuoteen 2002 mennessä noin 10 prosenttiyksiköllä. Vuonna 2002 oli päivittäin keskimäärin 59 prosenttia vangeista mukana työssä, koulu-

tuksessa, toimintaohjelmissa tms. kuntouttavassa toiminnassa. Kuluvana vuonna tavoite on jouduttu pienentämään 53 prosenttiin. Tämän suuruisena se on tarkoitus säilyttää myös vuonna 2004.

Kun päivittäin toiminnoissa olevien vankien osuus on 53 prosenttia arvioidusta vankien kokonaismäärästä, tämä merkitsee sitä, että lähes puolet vangeista ei ole mukana toiminnoissa vaan pääosan päivästä sellissä. Toimettomana olevia vankeja arvioidaan tänä vuonna olevan keskimäärin 1 700. Muutos parin kolmen vuoden takaiseen tilanteeseen, jolloin aktiiviprosentti oli lähellä 70:tä, on huomattava: asunto-osastoilla on nyt noin 600 vankia aiempaa enemmän toimettomana.

Uudet toimintamuodot. Vankeinhoitolaitoksen toiminnot ja henkilökunnan työn sisällöt muuttuivat 1990-luvulla vankiluvun laskun myötä. Tähän vaikutti mm. päihdeongelmien kasvu, jota varten tarvittiin uusia toimintamalleja. Perustettiin erilaisia päihdeettömiä osastoja ja otettiin käyttöön ohjelmia, joissa vanki sitoutuu päihdeettömyyteen. Toimintaohjelmilla pyritään vaikuttamaan vangin selviytymismahdollisuuksien parantamiseen. Ohjelmien ohjaamiseen on koulutettu vankeinhoidon henkilöstöä, myös vartiointia.

Vankiloissa on tällä hetkellä käytössä kolmenlaisia toimintamuotoja:

— Kognitiivinen ns. Cognitive Skills -ohjelma, jonka tarkoituksena on parantaa vankien valmiuksia rikoksettomaan elämään.

— Tiettyihin rikoksiin vaikuttavia ohjelmia ovat väkivaltarikoksista tuomituille suunnatut ohjelmat kuten Suuttumuksen hallinta -kurssi, Omaehtoisen muutoksen ohjelma, Pinna Pidemmäksi -ohjelma ja STOP-ohjelma. Näistä ensimmäinen on suunnattu vangeille, joilla on ongelmia vihan tunteen hallinnassa ja joiden väkivallanteot johtuvat tästä. Omaehtoisen muutoksen ohjelma on tarkoitettu vangeille, joiden taustalla on vaikea väkivaltaisen käyttäytymisen historia. STOP-ohjelma on suunnattu seksuaalirikoksista tuomituille.

— Päihdekuntoutuksen yhtenä osana on myös muutamasta viikosta muutamaa kuukauteen kestäviä kurssimuotoisia kuntoutusohjelmia.

Toimintaohjelmien vaikuttavuutta on seurattu alusta alkaen eli vuodesta 1997, ja seuranta jatkuu edelleen. Tilastollisesti ja tieteellisesti luotettavia päätelmiä ei vielä ole voitu tehdä ohjelmiin osallistuneiden vankien pienen määrän ja seuranta-ajan lyhyiden takia. Yleisvaikutelma ohjelmista on kuitenkin myönteinen. Vangit suhtautuvat kursseihin positiivisesti, ja henkilökunnan mielestä vangit ovat aikaisempaa rauhallisempia.

Seksuaalirikollisille suunnatun STOP-ohjelman vaikuttavuudesta on saatu sekä kansainvälisesti että Suomessa rohkaisevia kokemuksia. Kun selvitysten mukaan seksuaalirikoksista tuomituista noin 30 prosenttia tekee uuden seksuaalirikoksen, Kuopion vankilan STOP-ohjelman suorittaneista 45 vangista yhtäkään ei toistaiseksi ole tuomittu uudesta seksuaalirikoksesta. Vain kaksi näistä on saanut tuomion muista rikoksista.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää toimintaohjelmia perusteltuina. Valiokunnan käsityksen mukaan toimintaohjelmien kattavuutta on edelleen syytä lisätä. Yhtenä uutena tarpeena valiokunnassa on noussut esiin keskittymishäiriö, ns. ADHD-oireyhtymä. Ruotsissa suoritetussa tutkimuksessa on nimittäin havaittu, että puolet sikäläisistä vangeista kärsii ADHD-oireyhtymästä. Tällaisten henkilöiden vankilaan joutumisriski on kymmenkertainen muihin verrattuna. Häiriötä ei ole aikaisemmin osattu diagnosoida eikä hoitaa, mutta nyt siihen on löydetty tehokkaat lääkkeet. Suomessa asiaa ei vielä ole tutkittu, mutta oletus on, että Suomen vankien tilanne vastaa Ruotsin tilannetta.

Toimintaohjelmien varjopuolena on se, että ylikuormitettu henkilöstö kokee erilaisiin ohjelmiin osallistumisen tai niiden johtamisen vaikeaksi ja osin mahdottomaksi, koska perustehtävään ei yleensä saada toista henkilöä.

Henkilökunnan riittävyys ja palkkaus

Henkilöstön niukkuus koetaan vankiloissa entistä pahempaan ongelmana. Talousarvio- ja menokehysvalmistelussaan oikeusministeriö piti tärkeänä, että henkilöstön mitoitus pystyttäisiin tarkistamaan edes jonkin verran niissä laitoksissa, joissa ongelmat ovat suurimmat. Talousarvioesitys ei kuitenkaan mahdollista henkilökunnan määrän lisäämistä.

Valvontahenkilökunnan mitoitus ei nykyisin vastaa toiminnallisia eikä laitosturvallisuuden edellyttämiä tarpeita. Vankeinhoitolaitoksessa on vuosina 2002 ja 2003 selvitetty valvontahenkilökunnan riittävyyttä ylitöiden määrän perusteella. Selvitysten mukaan valvontahenkilökunnan määrä on noin 40 henkilötövuotta alimitoitettu. Ylitöiden lisäksi selvitettiin vankiloiden toimintaan vaikuttavien työvuorovajausten määrää. Kahdessakymmenessä vankilassa esiintyi tilanteita, joissa työvuorotaulukon mukainen työpiste/toimipaikka jouduttiin jättämään täyttämättä. Tällaisia tilanteita esiintyi lähes päivittäin kahdeksassa vankilassa ja 1–4 kertaa viikossa kahdessatoista vankilassa. Kuusitoista vankilaa ilmoitti vajuksen olevan päivittäin 1–5 henkilöä, kahdessa vajuus oli päivittäin 6–10 henkilöä. Syiksi ilmoitettiin mm. yliasutus, henkilökunnan määrä suhteessa vankimäärään, erilaiset kuljetukset ja henkilökunnan sairaslomat.

Henkilöstöpulan vuoksi toimintoja perutaan tai ne pyritään hoitamaan tinkimällä tauoista ja hoidattamalla yhdellä henkilöllä useaa työpistettä. Vartijavajauksen vuoksi valvonta vankien työpaikoilla jää työnjohtohenkilöstön hoidettavaksi tai, jos työryhmä toimii vartijajohtoisena, työryhmän vangit jäävät lukituiksi selliin koko päiväksi. Vantaan vankila, jossa työvoimapula on suurin, on jopa ollut kokonaan ilman vartijoita, kun kaikki vartijat ovat olleet vankikuljetuksissa tuomioistuimissa tai sairaalassa tai muissa vastaavissa virkatehtävissä.

Henkilökunnan määrä ei vastaa nykyisestä vankimäärästä johtuvia toiminnallisia tai turvallisuustarpeita. Kun toimintoja joudutaan peruuttamaan päivittäin ja useita työpisteitä joudutaan hoitamaan yhden henkilön varassa, ilmapiiri kiristyy asunto-osastoilla. Vangit kokevat, ettei

heidän asioitaan haluta hoitaa tai että niihin suh-
taudutaan välinpitämättömästi. Jatkuva työsken-
tely psyykkisesti sairaiden ja vaikeasti käsitel-
tävien vankien kanssa lisää työn raskautta. Hen-
kilökunnan vähäisyys näkyy myös vankien väli-
sen väkivallan kasvuna.

Henkilökunta joutuu toimimaan jaksamisen-
sa äärirajoilla. Työmotivaatio kärsii, koska
oman työn hoitaminen jää usein pinnalliseksi ja
vain välttämättömistä tehtävistä suoriutumisek-
si. Tällainen tehtävien hoito taas johtaa siihen,
että lainsäädännössä asetetut tavoitteet jäävät to-
teutumatta. Myös valtion palkkausjärjestelmän
muuttaminen aiheuttaa ärtymystä, koska van-
keinhoitolaitoksen budjettiin ei tätä varten ole
varattu määrärahoja.

Vankien terveydenhoito

Lain mukaan vankiloiden terveydenhuolto on
järjestettävä siten, että vangilla on muun väes-
tön kanssa yhdenvertainen mahdollisuus tervey-
tensä edistämiseen, sairauksien ehkäisyyn ja riit-
täviin terveydenhuollon palveluihin. Vangin ter-
veydelle ei saa aiheutua haittaa vankilassa olos-
ta. Vankilassa pyritään myös terveydenhuollon
keinoin edistämään vangin selviytymistä vapau-
dessa. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista kos-
kee myös vankipotilaita.

Vankiloissa on entistä enemmän sairaanhoi-
toa tarvitsevia vankeja. Sekä ulkopuolisesta sai-
raanhoidosta aiheutuneet menot että lääkemenot
ovat viime aikoina kasvaneet kymmenien pro-
santtien vuosivauhtia. Vankiloiden terveyden-
huollon kehittämis- ja resurssitarpeista on kulu-
van vuoden alussa valmistunut Rikosseuraamus-
viraston asettaman työryhmän selvitys.

Työryhmän selvityksen mukaan 46 %:lla
vangeista on todettu huumeriippuvuus tai huu-
meiden haitallinen käyttö. Hoitoa vaatinut psy-
kiatrinen häiriö todettiin 39 %:lla vangeista. Lä-
hes 30 %:lla vangeista on C-hepatiitti, HIV on
1,1 %:lla. Jatkuvaa lääkitystä saa 58 % ja psy-
kiatrasta lääkitystä 39 % vangeista. Vaikeiden
tapausten lisääntyminen on johtanut siihen, että
vankiloiden terveydenhuoltohenkilöstö toimii
nykyisin voimavarojensa ylärajoilla.

Vuonna 2001 vangit kävivät poliklinisissä
hoidoissa yli 28 000 kertaa. Näistä lähes 17 %
oli vankilan ulkopuolisissa terveydenhuollon
palveluissa. Ulkopuolisen terveydenhuollon
kustannukset olivat viime vuonna 1,8 miljoonaa
euroa. Kasvua on kahdessa vuodessa 64 %, jos-
sa sairaaloiden hoitopäiväkustannusten kasvu on
jopa 120 %. Ulkopuolista sairaalahoitoa tarvi-
taan mm. silloin, kun vankisairaalan tarjoamat
palvelut eivät ole riittäviä tai potilaspaidat ovat
täynnä.

Työryhmä kiinnitti huomiota myös siihen,
että vankiloihin näkyy kerääntyvän yhä enem-
män erittäin vaikeahoitaisia ja vakavasti sairaita
potilaita, joilla on sekä krooninen psykiatrinen
sairaus että henkeä uhkaavia päihdevieroitus-
oireita. Työryhmä piti jäsentensä kliinisen koke-
muksen ja suoritettujen selvitysten perusteella il-
meisenä, että syrjäytyneisyyteen liittyvät vaka-
vat terveysongelmat lankeavat enenevässä mää-
rin vankeinhoidon terveydenhuollon hoidet-
taviksi. Taustalla näyttää selvästi olevan alkoholi-
n ja huumeiden käytön lisääntyminen ja hyvin
todennäköisesti myös kunnallisen psykiatrisen
sairaanhoidon raju alasajo 1990-luvun alussa.
Vakavasti häiriintyneitä, jopa kroonisesti skitso-
freenisiä potilaita päättyy päihderiippuvuuden
kautta vankilaan, koska heidän rikoksensa ovat
niin lieviä, ettei heille tehdä mielentilatutkimus-
ta.

Vankien terveydenhuolto on kriisiytynyt.
Vankiloihin ei enää tahdota saada vakainaisia lää-
käreitä. Kaikki vankien terveydenhuollon kus-
tannukset maksaa vankila. Vankeinhoitolaitos ei
juuri voi itse vaikuttaa kustannusten kehittymi-
seen: sairaat ja hoidon tarpeessa olevat vangit on
hoidettava rangaistuksen täytäntöönpanon aika-
na.

Terveydenhoidon menot kasvavat siten van-
keinhoitolaitoksesta riippumattomista syistä
hallitsemattomasti. Mikäli niihin ei osoiteta riit-
tävää rahoitusta, ne osaltaan syövät vankeinhoi-
don toimintamenoja ja kaventavat toiminta-
aluetta. Työryhmä esittikin harkittavaksi tervey-
denhoidon rahoituksen irrottamista erilleen
muusta vankeinhoidon rahoituksesta, jotta muut
toiminnot tai henkilöstö eivät joutuisi vankien

sairastavuuden vuoksi kärsimään. Lakivaliokunta pitää tärkeänä määrärahojen hallinnollista järjestelyä niin, että terveydenhoidon kustannusten ohella turvataan vankien asianmukainen kohtelu ja olot myös muilla vankeinhoidon osa-alueilla.

Terveystuollon järjestäminen on yhtenä selvitetävänä kysymyksenä oikeusministeriön asettamassa vankeinhoidon organisaatoraken-
netta, toimintojen järjestämistä yms. kysymyksiä koskevassa laajemmassa kehittämishankkeessa.

Täytäntöönpanon ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen

Talousarvioesityksen mukaan hallitus antaa eduskunnalle esityksen rangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeutta koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Vuonna 2004 on lisäksi tarkoitus antaa sopimushoitoa koskeva hallituksen esitys.

Vankeuslaki. Uutta vankeuslainsäädäntöä koskevan hallituksen esityksen keskeiseksi tavoitteeksi on asetettu uusintarikollisuuden vähentämiseen tähtäävän vankien toiminnan ja toimintapiteiden kehittäminen. Toiminnan pohjana olisivat yksilöllisiin riski- ja tarvearvioihin perustuvat suunnitelmat. Yksilöllisten suunnitelmien tekemisen, vankien sijoittelumenettelyn kehittämisen sekä toisaalta suunnitelmien toteutumisen seurannan on arvioitu edellyttävän usean kymmenen henkilötyövuoden panosta. Oikeusministeriön arvion mukaan toimintaa ei kaikilta osin pystytä kehittämään uuden vankeuslain tavoitteiden mukaisesti nykyisten määrärahakehysten puitteissa. Lakivaliokunta yhtyy tähän arvioon.

Sopimushoito. Oikeusministeriössä on valmisteltu sopimushoitoa koskeva hallituksen esitys. Siinä sopimushoidolla tarkoitetaan uutta rikosoikeudellista seuraamusta, joka on tarkoitettu lyhyen vankeusrangaistuksen vaihtoehdoksi sellaisille rikoksentehtäjille, joiden rikoksen teke-

miseen päihdeongelmat ovat vaikuttaneet merkittävästi ja joiden voidaan olettaa noudattavan heille määrättyä hoito-ohjelmaa. Sopimushoidon käyttöönotto on tarkoitus aloittaa alueellisena kokeiluna. Esitys oli luvattu antaa eduskunnalle kuluva vuonna, mutta suunniteltua aikataulua on myöhennetty menojen sopeuttamiseksi lähivuosien menokehyksiin. Nykyisten arvioiden mukaan hallinnonalan resurssit eivät riitä uusien seuraamusten käyttöönottoon.

Lakivaliokunta on 1980-luvulta alkaen jatkuvasti korostanut rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän täydentämisen tarpeellisuutta. 2000-luvulla valiokunta on kahteen kertaan todennut pitävänsä sopimushoidon käyttöönottoa kiireellisenä (LaVM 13/2001 vp — HE 213/2000 vp ja LaVM 28/2002 vp — HE 44/2002 vp).

Lakivaliokunta edellyttää, että hallitus pitää talousarvioesityksessä nyt antamansa lupauksen antaa sopimushoitoa koskeva esitys vuoden 2004 valtiopäivillä.

Johtopäätökset

Oikeusministeriön hallinnonalan kaikki toimintamenot ovat erittäin niukkoja. Erityisen hankala tilanne on vankeinhoitolaitoksessa.

Oikeusministeriön hallinnonalan menokehys on pieni. Sen seurauksena liikkumavara menokehyksessä on niin vähäinen, ettei se riitä hallitusohjelman mukaisten uudistusten asianmukaiseen täytäntöönpanoon. Edes sellaisten uudistusten toteuttaminen, joilla voidaan saada kustannussäästöjä pitemmän ajan kuluessa, ei ole mahdollista.

Lakivaliokunta katsoo, että vankeinhoitoon esitetyt määrärahat eivät ole sopusoinnussa vankien terveydenhoidon, kuntoutuksen ja huumeiden vastaisen työn tarpeiden kasvun ja uusintarikollisuuden vähentämisohjelmien ylläpitämisen ja kehittämisen kanssa. Määrärahatilanne kärjistyy vuonna 2005. Silloin nykyisen suuruiset määrärahat eivät riitä toimintojen asianmukaiseen ylläpitoon.

Lausunto

Edellä esitettyyn viitaten lakivaliokunta esittää lausuntonaan valtiovarainvaliokunnalle,

että valtiovarainvaliokunta ottaa vuoden 2004 talousarviossa huomioon vankeinhoidon henkilökunnan lisätarpeen, joka on kymmeniä henkilöitä, ja

että valtiovarainvaliokunta kiinnittää jo tämän talousarvion hyväksymisen yhteydessä hallituksen huomiota siihen, että oikeusministeriön hallinnonalan menokehystä on vuonna 2005 korotettava huomattavasti.

Helsingissä 17 päivänä lokakuuta 2003

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
vpj. Susanna Rahkonen /sd
jäs. Esko Ahonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /kd
Tero Rönni /sd

Petri Salo /kok
Pertti Salovaara /kesk
Minna Sirnö /vas
Timo Soini /ps
Marja Tiura /kok
Jan Vapaavuori /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaisa Vuorisalo.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Valiokunta kiinnittää lausunnossaan aiheellisesti huomiota vankien ja vankiloiden nykytilaan. Tällä hetkellä vankien terveydenhuollossa on selviä puutteita, muun muassa oikeusministeriö on ollut huolissaan tilanteesta. Vankien määrä on viime vuosina lisääntynyt ja vankiloiden täyttöaste on ylittänyt reilusti normit, mutta samaan aikaan terveydenhuoltopalveluita ei ole pystytty lisäämään tarvetta vastaavasti. Lausuntonsa perusteluosassa valiokunta kiinnittää huomionsa siihen, että vankien terveydenhuolto on jo kriisiytynyt, ja siihen, ettei vankeinhoitolaitos juurikaan voi itse vaikuttaa terveydenhuollon kustannusten kehittymiseen vaarantamatta vankien yhdenvertaista oikeutta terveydenhuoltoon. Talousarviossa esitetyllä määrärahalla ei ongel-

maa ratkaista, vaan pitkitetään ongelman ratkaisua.

Siksi sen lisäksi, mitä valiokunta on lausunut vuoden 2004 talousarviosta, sen olisi mielestäni tullut edellyttää lausunnossaan, että jo vuoden 2004 talousarvioon lisätään määrärahoja käytettäväksi vankien terveydenhuoltomenoihin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella katson, että lakivaliokunnan olisi pitänyt lisätä lausuntoon seuraava ponsi:

että valtiovarainvaliokunta ottaa momentille 25.50.21 lisäyksenä 1 200 000 euroa käytettäväksi vankien terveydenhuoltopalveluihin.

Helsingissä 17 päivänä lokakuuta 2003

Minna Sirnö /vas